

POSTANOWIENIE

9 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa (sprawozdawca)

SSN Piotr Telusiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej A. T.

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

z 21 września 2023 r., I ACa 993/22,

w sprawie z wniosku A. T.

z udziałem Prokuratora Okręgowego w Szczecinie i M.K.

o uchylenie ubezwłasnowolnienia,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. nie obciąża wnioskodawcy kosztami postępowania
kasacyjnego.**

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Piotr Telusiewicz

[D.R.]

UZASADNIENIE

A. T. wniósł o uchylenie orzeczonego względem niego ubezwłasnowolnienia częściowego, natomiast K. N. i M. K. wniosły o ubezwłasnowolnienie całkowite A. T. Prokurator Okręgowy poparł wnioski o całkowite ubezwłasnowolnienie A.T.

Postanowieniem z 13 maja 2022 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie oddalił wnioski A.T. (pkt I), oddalił wnioski K. N. (pkt II) i M. K. (pkt III) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania (pkt IV-V).

Postanowieniem z 21 września 2023 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie, po rozpoznaniu apelacji A.T., oddalił apelację (pkt 1) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt 2).

Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd pierwszej instancji w sposób prawidłowy przeprowadził postępowanie dowodowe, w związku z czym ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego uczynił częścią uzasadnienia własnego orzeczenia.

Postanowieniem Sądu Okręgowego w Szczecinie z 2 czerwca 2017 r. A. T. został ubezwłasnowolniony częściowo, z powodu zaburzeń psychicznych. W rozważaniach prawnych uzasadniających wydane rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy wyjaśnił przesłanki warunkujące zarówno ubezwłasnowolnienie całkowite, jak i częściowe. Sąd przede wszystkim wskazał, że chociaż opinie sądowo-psychiatryczne wskazywały, iż rozeznanie A.T. miało odpowiadać osobie poniżej 13. roku życia i, zdaniem biegłych, miał on nie być w stanie samodzielnie egzystować, a do codziennego funkcjonowania, z wyjątkiem podejmowania podstawowych czynności, miał potrzebować pomocy osób innych, to w przekonaniu Sądu zeznania świadków powołanych w sprawie wprost wskazały, że A. T. samodzielnie podejmował szereg czynności związanych z codzienną egzystencją. Zachowanie się A.T. w toku postępowania w sprawie o ubezwłasnowolnienie nie potwierdziło, zdaniem Sądu, aby nie był on w stanie kierować swym postępowaniem w zakresie umożliwiającym prowadzenie zwykłych czynności życia codziennego. Sąd uznał, że zdiagnozowana choroba powodowała potrzebę pomocy A. T. w prowadzeniu jego spraw, jednakże nie w takim zakresie, który uzasadniałby całkowite ubezwłasnowolnienie.

Postanowieniem z 13 grudnia 2017 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację wniesioną od postanowienia Sądu Okręgowego z 2 czerwca 2017 r.

Postanowieniem z 9 sierpnia 2018 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej A.T.

Postanowieniem z 26 czerwca 2019 r. Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie ustanowił kuratelę dla częściowo ubezwłasnowolnionego A.T.; obowiązki kuratora powierzył M. K., którą upoważnił do reprezentowania A. T. w postępowaniach sądowych i administracyjnych oraz upoważnił do dostępu do dokumentacji medycznej częściowo ubezwłasnowolnionego i zobowiązał kuratora do składania sprawozdań z kurateli co 6 miesięcy.

Na polecenie Sądu Okręgowego w Szczecinie 28 stycznia 2020 r. odbyło się badanie sądowe psychiatryczno-psychologiczne wnioskodawcy w celu ustalenia, czy jest on dotknięty chorobą psychiczną, niedorozwojem umysłowym lub innego rodzaju zaburzeniami psychicznymi, czy potrafi samodzielnie kierować swoim postępowaniem, czy wymaga pomocy w prowadzeniu swoich spraw i jakich, czy posiada rozeznanie odpowiadające osobie poniżej 13. roku życia, osobie pomiędzy 13. a 18. rokiem życia, czy też osobie powyżej 18. roku życia, czy celowe jest doręczanie wymienionemu pism i wezwań sądowych oraz przesłuchanie przed Sądem w charakterze strony. Na podstawie badania, przeprowadzonego wywiadu oraz danych z akt sprawy, biegli zgodnie stwierdzili u A.T. schizofrenię paranoidalną oraz zespół zależności alkoholowej. Z uwagi na to, zdaniem biegłych, zasadne jest utrzymanie ubezwłasnowolnienia częściowego.

Wnioskodawca A. T., ma 59 lat, posiada wykształcenie podstawowe niepełne, nie ma wyuczonego zawodu. Jest kawalerem, nie posiada dzieci. Zamieszkuje w mieszkaniu własnościowym w S. Lokal ten należy do jego przyrodniej siostry, K. N. Siostra reguluje opłaty za to mieszkanie. Z wnioskodawcą zamieszkuje nadal jego brat, W. T. Mężczyzna ten pozostaje niepełnosprawny umysłowo w stopniu lekkim. Niekiedy dorabia pracami fizycznymi. Bywało, że skarżył się on siostrze na zachowania wnioskodawcy. Wskazywał, że wymienionemu zdarzało się „szaleć”, „czepiać się go”. Miała miejsce sytuacja, że spółczka we wskazanym mieszkaniu uległa zepsuciu, o czym K. N. nie poinformowali wnioskodawca, ani jego brat. W konsekwencji otrzymała ona rachunek za wodę opiewający na kwotę kilku tysięcy złotych. Uregulowała tę należność. Spółczkę naprawił jej obecny mąż. Wnioskodawca oznajmił podczas przesłuchania, że nie chce mieć kontaktu ze swoją siostrą. Nadto nadmienił, że chciałby się wyprowadzić ze wspomnianego mieszkania. Nadal

jednak pozostaje bierny zawodowo. Utrzymuje się z zasiłku przyznanego przez MOPR w S., który wynosi ok. 516 zł w skali miesiąca.

K. N. otrzymywała kilkakrotnie telefony z MOPR od pracowników, którzy prosili o kontakt z wnioskodawcą. Wyjaśnili, że aby wnioskodawca otrzymywał zasiłek, niezbędne jest podpisanie w tym celu odpowiedniego dokumentu - tak przez kuratora, jak i wnioskodawcę. Dokument ten musi być podpisywany co pół roku.

Wnioskodawca nie nawiązał ponadto współpracy z ustanowionym mu kuratorem - nie wpuścił go do mieszkania, nie otworzył mu nawet drzwi. Wskazał, że nie wpuścił kurator ze względu na ostrożność. Uważa, że dobrze sobie radzi, że kurator nie jest mu w związku z tym potrzebny z tym potrzebny. Nie wpuszczał do siebie także pracowników MOPR-u, co utrudniało dalsze przyznawanie mu zasiłku. Kurator wielokrotnie próbowała kontaktować się z K. N.

K. N. wysłała w ostatnim okresie list do wnioskodawcy traktujący o możliwości uzyskania przez wymienionego renty socjalnej. W odpowiedzi na wskazaną korespondencję, wnioskodawca nadesłał siostrze dwa bilety do cyrku.

A. T. nadal wysyła pisma do różnych instytucji. Pisał choćby skargi, „donosy” w związku z działaniem MOPR, pisał do prokuratury, policji czy straży miejskiej (wskazał, że wobec ostatnich dwóch ww. instytucji pozostają w toku zainicjowane przez niego sprawy). Napisał do Rzecznika Praw Obywatelskich. Wskazał, że „odwołuje się do Brukseli”. Wskazał, że ma obecnie sprawę przeciwko ZUS w S. w przedmiocie przyznania mu renty.

Wnioskodawca nadal choruje na schizofrenię paranoidalną. Z tego względu był leczony psychiatrycznie. Ostatnio był hospitalizowany psychiatrycznie przez dwa miesiące w okresie wiosny 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie zwrócił uwagę, że w niniejszym postępowaniu były rozpoznawane trzy wnioski: A.T. o uchylenie ubezwłasnowolnienia, K. N. o zmianę ubezwłasnowolnienia częściowego na ubezwłasnowolnienie całkowite oraz M. K. o zmianę ubezwłasnowolnienia częściowego na ubezwłasnowolnienie całkowite. Sprawa toczyła się przy udziale Prokuratora Okręgowego w Szczecinie,

który przed Sądem pierwszej instancji, popierał dwa ostatnie wnioski. Wszystkie trzy wnioski zostały oddalone a apelację wniósł jedynie A. T.

Odnosząc się do stanowiska apelującego Sąd drugiej instancji podkreślił, że ubezwłasnowolnienie nie służy napiętnowaniu czy też stygmatyzacji społecznej osoby, wobec której jest orzekane. Przeciwnie, ten instrument prawny ma służyć ochronie praw tej osoby w obrocie cywilnym. Ubezwłasnowolnienia nie może przy tym uzasadniać wyłącznie wzgląd na stan zdrowia zainteresowanej osoby. Ubezwłasnowolnienie jest bowiem instytucją prawną, która z jednej strony stanowi istotną ingerencję w sferę prawną osoby, której dotyczy (pozbawia bądź ogranicza jej zdolność do czynności prawnych), z drugiej zaś ma służyć wyłącznie interesom ubezwłasnowolnionego (powinna służyć zabezpieczeniu jego praw i udzieleniu pomocy w ich prowadzeniu). W tym kontekście za przesłankę orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu przyjąć należy niemożność (bądź istnienie konieczności udzielenia pomocy) kierowania swoim postępowaniem przez osobę fizyczną, której wniosek dotyczy (art. 13 § 1 i art. 16 k.c.). Stan ten musi być powiązany przyczynowo ze stanem zdrowia tej osoby.

W odniesieniu do wnioskodawcy Sąd drugiej instancji wskazał, że został on ubezwłasnowolniony częściowo z powodu zaburzeń psychicznych postanowieniem Sądu Okręgowego z 2 czerwca 2017 r., które uprawomocniło się na skutek oddalenia apelacji uczestnika przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie postanowieniem z 13 grudnia 2017 r.. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania postanowieniem z 9 sierpnia 2018 r. Wnioskodawca zażądał obecnie uchylecia ubezwłasnowolnienia częściowego. W świetle art. 559 § 1 k.p.c. niezbędnym elementem tego żądania jest przedstawienie takich okoliczności, z których wynikać będzie że zmieniła się sytuacja wnioskodawcy w zakresie istotnym dla zastosowania art. 16 k.c. i ustały przyczyny ubezwłasnowolnienia (a zatem np. z uwagi na poprawę stanu zdrowia lub istotną zmianę sytuacji osobistej odpadła potrzeba pomocy wnioskodawcy w prowadzeniu jego spraw). W ocenie Sadu Apelacyjnego w sprawie takich okoliczności nie przedstawiono. Zarówno w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji, jak i w apelacji i na rozprawie apelacyjnej wnioskodawca ograniczył się wyłącznie do negowania prawidłowości wcześniejszych rozstrzygnięć, kwestionując istnienie choroby

psychicznej i zarzucając, że ubezwłasnowolnienie go stanowi szykanę wobec niego ze strony instytucji państwa i samorządu terytorialnego.

Od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie skargę kasacyjną wywiódł wnioskodawca, zaskarżając je w całości. Skarżący zarzucił orzeczeniu Sądu Apelacyjnego naruszenie art. 232 k.p.c., przez jego niewłaściwą wykładnię, i art. 559 k.p.c., przez jego niezastosowanie, polegające na nieprzeprowadzeniu z urzędu dowodu z uzupełniającej opinii biegłych z zakresu psychologii i psychiatrii, co na datę orzekania przez Sąd drugiej instancji jawiło się jako uzasadnione i konieczne wobec faktu, że ostatnia opinia biegłych stanowiąca podstawę trwania ubezwłasnowolnienia została wydana 17 lutego 2021 r., opinia uzupełniająca zaś 13 maja 2021 r. Ponadto skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 16 k.c. poprzez jego niewłaściwą wykładnię, a nadto niewłaściwe zastosowanie polegające na orzeczeniu dalszego trwania ubezwłasnowolnienia pomimo braku podstaw faktycznych, a nadto brak zbadania w dacie rozstrzygnięcia sprawy istnienia potrzeby pomocy ubezwłasnowolnionemu w prowadzeniu jego spraw. W związku z powyższymi zarzutami wniesiono o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości.

Prokurator w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie .

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są zasadne.

Sąd Najwyższy uznał, że Sąd drugiej instancji wydając zaskarżone kasacyjnie postanowienie nie uchybił przepisom postępowania, gdyż, orzekając w postępowaniu apelacyjnym merytorycznie rozpoznał sprawę, wszechstronnie rozważył zebrany materiał dowodowy, a przy wydaniu orzeczenia oparł się także na własnych trafnych ustaleniach faktycznych i prawnych. Przy tym przekonująco uzasadnił, dlaczego w jego ocenie Sąd pierwszej instancji trafnie i w sposób kompletny przedstawił podstawę prawną wniosków, które legły u podstaw rozstrzygnięcia zaskarżonego przez wnioskodawcę. Oceniając w kontekście zarzutów skarżącego

W ocenie Sądu Najwyższego Sąd drugiej instancji nie naruszył także art. 559 k.p.c., gdyż wbrew twierdzeniom skarżącego, dokonując oceny zasadności

apelacji, Sąd odwoławczy zbadał zarówno okoliczność, czy stan psychiczny wnioskodawcy różnił się od jego stanu w czasie orzekania o ubezwłasnowolnieniu częściowym, jak i czy nadal potrzebuje on pomocy do prowadzenia swoich spraw. Sąd Apelacyjny przy ocenie stanu psychicznego A.T. oparł się na opiniach biegłych sądowych z 17 lutego 2021 r. i 13 maja 2021 r., gdyż trafnie uznał, dokonując stosownych ustaleń w toku postępowania apelacyjnego, że nie było przesłanek do stwierdzenia, że stan ten mógł się od tego czasu zmienić.

Należy zwrócić uwagę, że art. 559 § 1 k.p.c. reguluje trzy rodzaje wzruszenia orzeczonego prawomocnie ubezwłasnowolnienia: uchylenie ubezwłasnowolnienia, zmianę ubezwłasnowolnienia całkowitego na częściowe oraz zmianę z częściowego na całkowite. Uchylenie ubezwłasnowolnienia może nastąpić w przypadku, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono. Przyczyna, która uzasadnia zmianę lub uchylenie ubezwłasnowolnienia musi zaistnieć po uprawomocnieniu się postanowienia orzekającego ubezwłasnowolnienie. Z powyższego wynika, iż dyspozycja art. 559 k.p.c. przewiduje uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia w zależności od zmian w zakresie przesłanek ubezwłasnowolnienia, zwłaszcza stanu zdrowia chorego, a więc o ubezwłasnowolnieniu decyduje jego aktualny stan zdrowia oraz aktualnie występujący interes chorego w jego ubezwłasnowolnieniu lub potrzeba udzielenia mu pomocy do prowadzenia jego spraw. Sądy *meriti* uznały, że od momentu wydania orzeczenia w przedmiocie ubezwłasnowolnienia A.T., w jego sytuacji życiowej nie zaistniała jakakolwiek okoliczność, która przemawiałaby za zasadnością zmiany uprzednio wydanego rozstrzygnięcia. W ocenie Sądów *meriti* stan zdrowia wnioskodawcy, jego poziom samorientacji oraz życiowej samodzielności, waga spraw, z którymi generalnie zmagają się, nie uległy zmianie od momentu ostatniego orzekania w kwestii ubezwłasnowolnienia. Nie wystąpiły zatem podstawy, które warunkowałyby nieodzowność uchylenia ubezwłasnowolnienia wnioskodawcy w ogóle, ani konieczność zaostrożenia tego ubezwłasnowolnienia do całkowitego. Stąd właściwym było utrzymanie w mocy dotychczasowego rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego. Oceny te podziela Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w sprawie niniejszej, z uwagi na to, że Sądy *meriti* powzięły wskazane

przekonanie po dokonaniu kompleksowej i szczegółowej oraz prawidłowej analizy całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego.

W szczególności odnosząc się do opinii biegłych, Sądy orzekające wyjaśniły, że dały jej wiarę w całości, bowiem została sporządzona przez specjalistów, w zakresie posiadanej przez nich wiedzy medycznej i zawiera kompleksową oraz wyczerpującą ocenę funkcjonowania A.T., a także fachowe, wyważone wnioski. Sądy *meriti* podkreśliły, że wskazane opinie zostały sporządzone przez biegłych zarówno w oparciu o dane z akt sprawy, w tym z uwzględnieniem pism redagowanych przez wnioskodawcę, jak i bezpośrednio jego badanie. W swojej opinii biegli zasadniczo potwierdzili dotychczasowy stan rzeczy. Ocena materiału dowodowego w sprawie była bardzo obszerna, wręcz drobiazgowa.

Z uwagi na powyższe Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że uzasadnienie podstaw kasacyjnych ogranicza się do kilku zdań w ramach formułowanych zarzutów naruszenia przepisów postępowania i w zasadzie sprowadza się do zarzutu niewłaściwej wykładni art. 232 k.p.c., z uwagi na upływ czasu między opinią biegłych a orzeczeniem końcowym. W ocenie Sądu Najwyższego zarzut ten nie jest trafny. Sąd drugiej instancji nie miał obowiązku dopuścić dowodu z urzędu – w postaci zaktualizowanej opinii biegłego sądowego – zwłaszcza z uwagi na to, że wnioskodawca miał pełnomocnika, zatem nie zachodził szczególny przypadek uzasadniający działanie sądu z urzędu, jak też ze względu na to, iż w toku postępowania odwoławczego nie ujawniły się okoliczności uzasadniające wątpliwości co do aktualności opinii biegłych.

W świetle powyższego, przemawiającego za uznaniem za niezasadne zarzutów skarżącego naruszenia art. 233 i 559 k.p.c., konsekwentnie nie mógł także odnieść skutku zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny prawa materialnego. Sąd Najwyższy uznał, że Sąd drugiej instancji dokonał prawidłowej wykładni art. 16 k.c. i właściwie go w sprawie zastosował, orzekając o utrzymaniu ubezwłasnowolnienia częściowego w stosunku do wnioskodawcy. Przemawiały za tym ustalone w sposób prawidłowy i wyczerpujący podstawy faktyczne, z których jednoznacznie wynikała potrzeba udzielania pomocy ubezwłasnowolnionemu w prowadzeniu jego spraw. Zdaniem Sądu Najwyższego, Sąd odwoławczy

w oparciu o zgromadzony w toku postępowania materiał dowodowy zasadnie uznał, że A. T. nadal wymaga pomocy w prowadzeniu bardziej skomplikowanych spraw, w szczególności zabezpieczających jego interesy bytowe, o czym świadczy chociażby sygnalizowany przez niego w toku postępowania zamiar wyprowadzenia się z dotychczasowego mieszkania, stanowiącego własność jego siostry i przez nią opłacanego, mimo braku odpowiednich w tym zakresie środków finansowych. Sąd Apelacyjny ustalił w sposób nie budzący wątpliwości, że ubezwłasnowolniony wnioskodawca nie ma poczucia choroby, nie podejmuje dobrowolnie leczenia, a jego stan psychiczny powoduje, że nie jest w stanie w pełni racjonalnie działać zgodnie ze swoim interesem. Tym samym interes i dobro wnioskodawcy oraz wykazane spełnienie przesłanek z art. 16 k.c. zasadnie przesądziły o utrzymaniu wobec skarżącego kasacyjnie ubezwłasnowolnienia częściowego.

Z uwagi na powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i orzekł jak w sentencji.

Adam Doliwa

Mariusz Łodko

Piotr Telusiewicz

[dr]

[r.g.]